

Lissabonfördraget och Europeiska unionens domstol

Lissabonfördraget undertecknades den 13 december 2007 av stats- och regeringscheferna i EU:s 27 medlemsstater, och det träder i kraft den 1 december 2009. Lissabonfördraget innehåller ändringar i EU:s två grundfördrag, vilka är fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) och fördraget om upprättande av Europeiska gemenskapen. Det sistnämnda fördraget byter namn till "fördraget om Europeiska unionens funktionssätt" (EUF-fördraget).¹

Lissabonfördraget innehåller ändringar i fråga om Europeiska unionens domstols organisation och behörighet.

A. Ändringar som rör domstolens organisation och hur dess ledamöter utses

Europeiska unionen ersätter Europeiska gemenskapen som juridisk person. Den hittillsvarande indelningen av samarbetet i tre pelare upphör och EU får en ny institutionell uppbyggnad. Som en följd av detta – i likhet med de institutioner som byter namn – blir namnet på hela unionens domstolssystem Europeiska unionens domstol,² som består av tre domstolar: **domstolen, tribunalen och personaldomstolen**.

Tidigare gällande bestämmelser om inrättandet av **specialdomstolar** har behållits i Lissabonfördraget, men det innehåller även vissa ändringar i fråga om hur dessa ska inrättas. Enligt Lissabonfördraget ska specialdomstolarna inrättas enligt det ordinarie lagstiftningsförfarandet (det vill säga enligt medbeslutandeförfarandet, med kvalificerad majoritet) och inte med enhällighet som tidigare.

Det följer av Lissabonfördraget att en begäran om ändring av stadgan för Europeiska unionens domstol³ anses utgöra ett "utkast till lagstiftningsakt".⁴ En sådan begäran ska behandlas enligt det ordinarie lagstiftningsförfarandet. Beslut som rör domarnas och generaladvokaternas ställning samt domstolens språkregler ska däremot fortfarande fattas med enhällighet.

Tidigare gällande bestämmelser om **hur domstolens ledamöter ska utses** har behållits i Lissabonfördraget i så motto att domarna fortfarande ska utses av medlemsstaternas regeringar i samförstånd på sex år. Nytt är emellertid att detta ska ske efter hörande av en kommitté som ska avge yttrande om kandidaternas lämplighet att utöva ämbetet som domare och generaladvokat i domstolen och tribunalen. Kommittén ska bestå av sju personer utsedda bland före detta ledamöter av domstolen och tribunalen, ledamöter av nationella högsta domstolar och jurister med allmänt erkända kvalifikationer, varav en ska föreslås av Europaparlamentet. Rådet ska anta ett beslut som fastställer reglerna för kommitténs arbetsätt och ett beslut där dess ledamöter utses. Rådet ska besluta på initiativ av domstolens ordförande.

¹ Kvar finns endast Europeiska atomenergigemenskapen eller Euratom (protokoll nr 1 om ändring av de protokoll som är fogade till fördraget om Europeiska unionen, fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen och/eller fördraget om upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen).

² Artikel 19 i EU-fördraget.

³ Stadgan för Europeiska unionens domstol är intagen i protokoll nr 3.

⁴ Protokoll nr 2 om tillämpning av subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna.

Antalet generaladvokater kan enligt en förklaring utökas från åtta till elva på domstolens begäran.⁵

B. Ändringar som rör Europeiska unionens domstols behörighet

Områden

Den indelning av samarbetet i tre pelare som infördes genom Maastrichtfördraget upphör. Europeiska unionens domstols behörighet utvidgas således till att omfatta **EU-rätten**, om inte annat följer av fördragen.⁶

Domstolen ges därigenom en allmän behörighet att meddela förhandsavgöranden när det gäller **området för frihet, säkerhet och rättvisa** på grund av att pelarstrukturen försvinner och att artiklarna 35 EU och 68 EU, som inskränkte domstolens behörighet, har upphävts genom Lissabonfördraget.

När det för det första gäller polissamarbete och straffrättsligt samarbete,⁷ blir domstolens behörighet att meddela förhandsavgöranden tvingande. Den är således inte längre villkorad av att varje medlemsstat avger en förklaring där den erkänner denna behörighet och anger vilka nationella domstolar som får begära förhandsavgörande av domstolen. Genom Lissabonfördraget blir polissamarbete och straffrättsligt samarbete en del av den allmänna EU-rätten, och samtliga nationella domstolar får begära förhandsavgörande av domstolen. Övergångsbestämmelser anger dock att domstolen inte blir behörig fullt ut förrän fem år efter dagen för ikraftträdandet av Lissabonfördraget.⁸

När det för det andra gäller visering, asyl, invandring och annan politik avseende fri rörlighet för personer⁹ (särskilt civilrättsligt samarbete samt erkännande och verkställighet av domar) får nu samtliga nationella domstolar – och inte som tidigare enbart de högsta domstolarna – begära förhandsavgörande av domstolen. Domstolen är hädanefter även behörig att pröva åtgärder som vidtagits med hänsyn till allmän ordning i samband med kontroller över gränserna. Domstolen får således en allmän behörighet på detta område i och med ikraftträdandet av Lissabonfördraget.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna¹⁰ får samma rättsliga värde som fördragen.¹¹ Den blir en del av det konstitutionella regelverk som domstolen får pröva. Stadgan kan dock inte göras gällande gentemot Förenade kungariket och Polen, då dessa medlemsstater har beviljats ett undantag.¹² Undantaget innebär att stadgan inte ska utvidga EU-domstolens, eller någon av Polens eller Förenade kungarikets domstolars, möjlighet att fastslå att Polens eller Förenade kungarikets lagar och andra författningar, administrativa praxis eller administrativa åtgärder är oförenliga med de grundläggande rättigheter, friheter och principer som

⁵ Förklaring nr 38 till artikel 252 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt angående antalet generaladvokater i domstolen.

⁶ Artikel 19 i EU-fördraget.

⁷ Tidigare avdelning VI i EU-fördraget.

⁸ Artikel 10 i protokoll nr 36 om övergångsbestämmelser. Här anges att som en övergångsåtgärd ska Europeiska unionens domstols befogenheter vara oförändrade när det gäller sådana rättsakter på området polissamarbete och straffrättsligt samarbete som har antagits före ikraftträdandet av Lissabonfördraget. Denna övergångsåtgärd ska upphöra att gälla fem år efter dagen för ikraftträdandet av Lissabonfördraget.

⁹ Tidigare avdelning IV i EG-fördraget.

¹⁰ I artikel 6.2 i EU-fördraget anges dessutom att unionen ska ansluta sig till Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen), men att anslutningen inte ska ändra unionens befogenheter såsom de definieras i fördragen. Enligt protokoll nr 8 ska avtalet om unionens anslutning till Europakonventionen närmare ange de särskilda bestämmelserna för unionens eventuella deltagande i kontrollmyndigheterna enligt konventionen och de mekanismer som är nödvändiga för att säkerställa att talan som väcks av icke-medlemsstater och framställningar från enskilda vederbörigen riktas till medlemsstaterna och/eller unionen, beroende på det enskilda fallet. Vidare ska avtalet säkerställa att unionens anslutning inte påverkar vare sig unionens eller dess institutioners befogenheter.

¹¹ Artikel 6.1 i EU-fördraget.

¹² Protokoll nr 30, fogat till EUF-fördraget, om Polens och Förenade kungarikets tillämpning av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

den bekräftar. Stats- och regeringscheferna har även kommit överens om att detta undantag i framtiden även ska gälla för Tjeckien.¹³

Som redan nämnts får Lissabonfördraget till följd att pelarindelningen avskaffas. För **den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken** (avdelning V i EU-fördraget)¹⁴ gäller dock fortfarande särskilda bestämmelser och förfaranden. Domstolen är således inte behörig¹⁵ med avseende på dessa bestämmelser eller rättsakter som antas med stöd av dessa. Denna huvudregel har dock två undantag. Det första innebär att domstolen är behörig att pröva avgränsningen mellan unionens befogenheter och den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken, vars genomförande inte får påverka utövandet av unionens befogenheter eller institutionernas utövande av unionens exklusiva och delade befogenheter.¹⁶ Det andra undantaget innebär att domstolen är behörig att pröva talan om ogiltigförklaring av beslut om restriktiva åtgärder mot fysiska eller juridiska personer som rådet har antagit, till exempel för att bekämpa terrorism (frysning av tillgångar).¹⁷

Förfaranden

Förfarandet för mål om förhandsavgörande utvidgas till att omfatta även rättsakter som beslutas av unionens organ eller byråer¹⁸ och dessa rättsakter blir således en del av EU-rätten. Detta innebär att domstolen kan tolka dem och pröva deras giltighet på begäran av nationella domstolar, för att dessa till exempel ska kunna avgöra om en viss nationell lagstiftning är förenligt med EU-rätten.

Genom Lissabonfördraget införs en bestämmelse om att domstolen ska meddela avgörande så snart som möjligt när en tolknings- eller giltighetsfråga uppkommer i ett mål vid en domstol i en medlemsstat i fråga om en frihetsberövad person.¹⁹ Det hänvisas således i själva fördragstexten till förfarandet för brådskande mål om förhandsavgörande, som trädde i kraft den 1 mars 2008 och som är tillämpligt på området för frihet, säkerhet och rättvisa. ([Pressmeddelande 12/08](#))

Lissabonfördraget innebär att domstolens prövningsrätt även ska omfatta **rättsakter som antas av Europeiska rådet**, som enligt Lissabonfördraget får ställning som institution fullt ut. Enligt en ny bestämmelse²⁰ får domstolen på begäran av den berörda medlemsstaten pröva lagenligheten av en akt som antagits av Europeiska rådet eller rådet, när rådet har slagit fast att det finns en klar risk för att medlemsstaten allvarligt åsidosätter vissa värden²¹ (människans värdighet, respekt för de mänskliga rättigheterna etc.).²²

Domstolen är även behörig att pröva en talan som revisionsrätten, Europeiska centralbanken och Regionkommittén väcker för att tillvarata sina rättigheter.

Lissabonfördraget innebär mindre stränga villkor för upptagande till prövning av **talan som väcks av enskilda** (fysiska eller juridiska personer) mot beslut som fattats av EU:s institutioner, organ och byråer. Enskilda får väcka talan mot regleringsakter som direkt berör dem och som inte medför genomförandeåtgärder. Enskilda behöver således inte längre visa att de berörs personligen av sådana akter.²³

---

¹³ I ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådet (29–30 oktober 2009) anges att protokoll nr 30 ska tillämpas på Tjeckien.

¹⁴ Artikel 24 i EU-fördraget.

¹⁵ Artikel 275 i EUF-fördraget.

¹⁶ Artikel 40 i EU-fördraget.

¹⁷ Artikel 275 i EUF-fördraget.

¹⁸ Artikel 267 i EUF-fördraget.

¹⁹ Artikel 267 i EUF-fördraget.

²⁰ Artikel 269 i EUF-fördraget.

²¹ Artikel 2 i EU-fördraget.

²² En sådan talan ska väckas inom en månad från och med nämnda fastslående. Domstolen ska besluta inom en månad från begäran.

²³ Artikel 263 i EUF-fördraget

I samband med kontrollen av att subsidiaritetsprincipen iakttas kan en medlemsstat vända sig till domstolen med en **talán om ogiltigförklaring av en lagstiftningsakt på grund av åsidosättande av subsidiaritetsprincipen** som härrör från ett nationellt parlament eller en av dess kammare. Formellt sett ska talan väckas av en stats regering, men den kan även helt enkelt "överlämnas" av regeringen, då det egentligen är det nationella parlamentet eller en av dess kammare som står bakom talan.²⁴ Även Regionkommittén är behörig att väcka talan om den anser att denna princip har åsidosatts, när det gäller en lagstiftningsakt som inte kan antas utan att kommittén har hörts.

Lissabonfördraget innebär kortare tidsfrister i systemet med **ekonomiska sanktioner** (i form av ett schablonbelopp och/eller löpande vite) i fall då en dom om fördragsbrott inte har verkställts.²⁵ Lissabonfördraget innebär även att domstolen redan i samband med den första domen om fördragsbrott kan utdöma ekonomiska sanktioner, om medlemsstaten har underlåtit att meddela kommissionen vilka nationella åtgärder som vidtagits för att införliva ett direktiv.²⁶

Slutligen kommer kommissionen, vid utgången av en femårsperiod, att kunna väcka talan om fördragsbrott i fråga om sådana åtgärder på området för polissamarbete och straffrättsligt samarbete som vidtagits innan Lissabonfördraget trädde i kraft.²⁷

Detta är en icke-officiell handling avsedd för massmedia och den är inte bindande för domstolen.

Kontaktperson för press: Gitte Stadler ☎ +352 4303 3127

---

²⁴ Subsidiaritetsprincipen infördes genom Maastrichtfördraget. I artikel 5 andra stycket EG definieras den på följande sätt: "På de områden där gemenskapen inte är ensam behörig skall den i överensstämmelse med subsidiaritetsprincipen vidta en åtgärd endast om och i den mån som målen för den planerade åtgärden inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och därför, på grund av den planerade åtgärdens omfattning eller verkningar, bättre kan uppnås på gemenskapsnivå". I samma artikel nämns ytterligare en princip, som är nära förknippad med subsidiaritetsprincipen, nämligen proportionalitetsprincipen, som innebär att "gemenskapen inte [ska] vidta någon åtgärd som går utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målen i detta fördrag".

²⁵ Artikel 260 i EUF-fördraget.

²⁶ Artikel 260 i EUF-fördraget.

²⁷ Det följer av artikel 10.1 i protokoll nr 36 om övergångsbestämmelser att möjligheten att väcka en sådan talan inträder först fem år efter dagen för ikraftträdandet av Lissabonfördraget.